

гачке 9 km., широке 2,6 km. са површином од 16,7 km². Сракани су мањи, узани и незнатно развијеног рељефа. Површина С. Велог износи 1,2 km², а С. Малог 0,6 km². Око ове групе острва налазе се још три шкољића.

Главно било ових острва састављено је из кречњака, на који су налегли пешчари и конгломерати. Кречњак је кретацејски или еоценски, а остале су формације квартерне. Кретацејски кречњак јавља се у слојевима дебелим 20—70 cm., измешаним са мермером. Он се јавља и у банцима од 20—70 cm. дебљине, местимице мермерисаним. Има га и белог, полукристаластог са црвенкастим жицама. Фосили су врло ретки. — Еоцен је петрографски разноврснији. На странама Св. Крижа јављају се компактни кречњаци јасно жути и ружичасти. Ови кречњаци потичу из горње либурнијске формације, а повише ове наслагани су париски кречњаци. — У квартерној формацији најинтересантнији је „шушачки песак“, жуткасте боје, помешан са глином; не показује никаквих трагова стратификације, а садржи остатака копнених и слатководних молусака. Између разних хипотеза о овом песку, највише пажње заслужује хипотеза Крамбергер-Горјановића и Гавација, који у њему гледају еолски седимент естуара. Распростирање овог песка смањује се од севера ка југу, а веће је на западној обали. На Малом Ср. овај је песак доста распрострањен, на неким местима висок неколико десетина метара. На Велом Ср. простира се непрекидни пешчани појас уз западну обалу, док се уз источну песак јавља изолован. На Унији једино је Поље покривено непрекидним пешчаним покривачем, високим 2 m., а има песка и на западним странама.

Тектоника је једноставна. Уније се састоје од двеју антиклинала, а Сракани су у тектонском погледу још једноставнији; они су продужење Унија, а састоје се од еоценске синклинале, на чијој се источној страни налази кретацејски кречњак.

Обала Унија је ниска. Врло су интересантни усеци у обали, дугачки од 30—80 m. Они су обично везани за диаклазе, а врло је вероватно, да су постали услед рецентног издизања обале. — Унутрашњост Уније је скаршћена. — Обала Ср. Велог такође је ниска и кречњачка, као и читава унутрашњост. Ср. Мало покривено је готово цело песком.

Клима флора и фауна су типички јадрански.

Становници су већином Хрвати; ко су остали аутор не каже.

Судећи по неким заједничким цртама у оделу, рекло би се, да су становници острва Сушака населили Сракане. По статистици из 1920. год. Уније су бројиле 821 становника, Ср. Веле 158, а Ср. Мало 58, свега 1038. Исељавање је понајвише привремено. Обично се сели домаћин, већим делом у Америку. Сели се 5⁰/₀.

Развитак данашњих насеља не може се пратити ради недостатка материјала, али старе, још очуване, градине позитивно говоре, да су ова острва била насељена у преисториско доба. Тип насеља и куће идентичан је са оним на источној обали Јадрана. Исто важи и за занимање становништва. У економском погледу сва насеља гравитирају Малом Лошињу.

И. Синдик.

Jacques Ancel: Peuples et nations des Balkans, Collection Armand Colin, № 74, Paris, 1926. p. 220., у прилогу 3 карте.

Кад се прочита ова геополитичка студија о становништву и народностима Балканског Полуострва одмах се види да њен писац веома

добро познаје Балканско Полуострво, што је доста редак случај код странаца.

Кад писац говори о Балканском Полуострву уопште и детаљније о југословенским земљама његово се излагање у главном ослања на Цвијићеве резултате саопштене у *La Péninsule Balkanique*. Међутим, да би добио хармоничну слику о Балканском Полуострву, писац је обратио исто толико пажње и на грчки и арбанашки део Полуострва. Међутим она са њим не чини географску целину. Писац је успео да на јасан и методски начин изнесе доста заокружљену и изразиту слику о природи, култури, историји и становништву Балканског Полуострва.

Поред тога писац је овим радом хтео да истакне и неке своје погледе и мишљења која се тичу геополитичких проблема Балканског Полуострва, а нарочито питања данашњег његовог становништва, народности и културе.

За решавање ових проблема он не узима за базу историју јер анализом долази до закључка да у данашњим политичким заједницама има трагова из прошлости, али ова још није толико жива, да су се на њу могла ослонити стабилна груписања. Раса је само вербална основа; језик не даје сигурну базу за територијално разграничење, пошто постоје многи прелази; „историјска права“, која треба да оправдају садашње амбиције на основу старих држава такође не дају територијалну прецизност; исто тако ни вера није мерило према коме се могу народи међу собом разграничити.

Искључујући историју писац тражи узроке за образовање данашњих држава и народности међу географским условима. Анализирајући прво начин живота код становника на Балканском Полуострву писац истиче интересантан факат, да је врло често националан појам скопчан са извесним обликом начина живота: Бугарин означава у исто време и земљорадника, грубог радника, Влах сточара, Грк ситног трговца, Србин писменог и побожног човека. Али и поред разних варијација начина живота, писац налази да у основи постоји једна општа балканска цивилизација код свих балканских народа.

По писцу основно диференцирање и интимније груписање становништва на Балканском Полуострву извршило се у мањим географским целинама, жупама, па се доцније из тих центара ширило све више и више. До данашњих држава се дошло аграрним револуцијама, у којима су нарочите улоге играле планине, које су због своје изолованости и неприступачности биле центри националне свести и тежње за слободом. Из планина државе су силазиле у равнице и шириле се у правцу важних комуникација. Државе су за тим учвршћивале свест о националној заједници. Становништво које није имало јако изражену националну свест кад уђе у извесну државу долази у додир са становништвом код кога је она већ формирана и у вези са њим и утицајем државе стапа се са старијим становништвом. На овој бази писац види решење многих спорних националних питања, а нарочито такозваног македонског.

Овај развој ометале су многе велике европске силе, које су се мешале у балканске ствари ради својих интереса. Данас после рата, писац мисли, да ће се на Балканском Полуострву формирати цивилизација на бази аграрне демократије.

Према томе ова Анселова књига представља важан прилог за решавање геополитичких проблема Балканског Полуострва. Поред тога она је писана лепим, готово уметничким стилем, духовито, и у том погледу представља књигу која се радо чита.

Можда би се једино могло пребацити уопштавање, које је писцу изгледа било потребно, да што више потенцира своје закључке. Поред тога има и неких мањих грешака. На пример: Нови Пазар где протиче Ибар, Раш (треба Рас), Душанова престоница (стр. 29.), Шумадија на ивици српских земаља (с. 30.), Карпатски венци се спајају са балканским (с. 37.), Хаш место Хас (с. 54.), Качаник врата Старе Србије (с. 75.), јужно од Демир-Капије помиње само грчке баштоване као становништво (с. 77—78.), Ислам није вршио религиозни притисак (с. 101) и др. али ово су мање грешке које не могу да умање вредност ове добре књижице.

П. С. Јовановић.

А. Иширковъ: Характерни черти на градовѣтъ въ царство България. (Годишникъ на Софийския Университетъ, историко-филологически Факултетъ, книга XXI, Софија, 1925, с. 1—26.)

Како је бугарска територија још у старо време била у суседству старих културних народа, то су се на њој рано појавила градска насеља. Највише су их подизали Римљани, а за тим Грци и Византинци; Бугари су за време првог царства подигли два већа утврђена града: Плиску и Преслав, а за време другог слабије Трново и друге мање. Турци су изграђивали у градовима веће грађевине једино у вези са њиховим религиозно-културним потребама, док су друге биле веома слабе. Тек од XVII века почело је по бугарским градовима зидање и других већих зграда.

Данас у Бугарској има 92 града; али многи од њих не заслужују то име, јер немају карактер града; то су већином села проглашена за градове. Градови су неправилно распоређени. На пр. у Варненском Округу има свега 2; а у Бургаском има 13. (просечно на округ пада око 6 градова). У Бугарској градско становништво чини 20%. Али број је различит по појединим градовима. Иширков дели градове према броју становништва, у три групе: мале, до 5000 становника, има их 41, са просечно 2962 становника; средње, од 5000—25000 становника, има их 44, са просечно 10365 становника; и велике, преко 25000 становника, има их 7, који, кад се изузме Софија, имају просечно око 39666 становника. И у етнографском погледу градови су различити. Једино су планински чисто бугарски, док су остали, поред морске и дунавске обале и у равници, много помешани. Пре два века у градовима је било мало бугарског елемента; међутим доцније, када су Турци смањени борбама, епидемијама и др., Бугари постају многобројнији; а нарочито после ослобођења Бугарске.

Положај бугарских градова је веома различит. Има неколико група: дунавски, у унутрашњости дунавске Бугарске (балкански; подбалкански на подунавској плочи), у јужној и југозападној Бугарској (поглавито као центри у котлинама), у јужној Бугарској (субалкански — такође као центри у котлинама — средњегорски, марички, родопски, странџански, тунџански и т. д.). Али већином су бугарски градови покрај река, кроз чије долине воде важни путеви. Најважнији елемент за положај градова јесу саобраћајне артерије, а специјално раскрснице (Софија, Пловдив, Стара Загора, Ђустендил и др.). У последње време развијају се и градови поред жељезничких линија.

Данас бугарски градови не изгледају тако живописни, као што их описују средњовековни путници. Иширков дели бугарске градове у три главна типа: јужноевропски или романски, оријенталски и модерни тип.

Али често је случај да се у једном граду нађу помешани карактери разних типова; чак их има и таквих код којих се налазе елементи сва три типа. У многим градовима употребљава се за зидање локални материјал. У планинама на пр. преовлађују градови са грађевинама од дрвета, а има их и од чатме и камена; у равницама су од ћерпича или цигле. У последње време све се више ослобађају од локалног материјала. Од интереса је да у хладнијим областима постоје двоструке куће: летње и зимске. Оне су у већим двориштима.

Бугарски градови веома су сиромашни у старим споменицима: градовима, кулама, црквама и др. Једино у неким већим градовима има и ових остатака.

У многим бугарским градовима одржао се оријенталски начин, да је чаршија одвојена од дела где су куће за становање. Због тога градови заузимају већи простор, и тиме изискују веће издатке за уређење. У планинским градовима становништво се већином бави занатима, али нема ни једнога града у коме би се бар половина становништва бавила само једним занатом. У неким градовима има развијене и фабричне индустрије, али они немају ипак тип фабричних градова. Нарочито су интересантни мањи градови у којима се становништво бави земљорадњом и који имају карактер села. У Бугарској нема чисто рударских нити рибарских градова. Само неки градови постали су важни трговачки центри, благодарећи њиховим повољним саобраћајним везама (Софија, Варна, Русе, Бургас и Пловдив).

У првом бугарском царству Бугарска је имала две утврђене престонице: Плиску и Преслав; у другом царству Трново, које је такође било утврђено; а у трећем је престоница Софија. Положај Софије као престонице је неповољан, јер је близу западне границе и није утврђена. Али Иширков с правом наглашава да је најповољније утврђење и заштита Софије пријатељство са југословенском државом.

Даље Иширков прати прираштај становништва у појединим градовима и примећује, да у многим становништво знатно опада. За то наводи разлоге: опадање заната, иселјавање Турака, промена саобраћајних праваца, јаки развитак суседних градова итд. Напротив неки други градови јако расту, благодарећи њиховом повољном положају, развитку индустрије и трговине и што су административни и политички центри.

Имена појединих градова су разног порекла. Има их која су очували своја стара имена (Месемврија, Анхиало); али већи број је више пута мењао своје име, било због примања хришћанства, било са доласком новог народа, било према имену владоца који је нарочито много допринео подизању града или из других узрока.

Иширковљева излагања у овом чланку су веома информативна и прегледна. Штета је само што чланак није илустрован.

П. С. Јовановић.

Comitato Geografico Nazionale: Nomi e limiti delle grandi parti del sistema Alpino. (L'Universo, Anno VII, Num. 9, Firenze. 1926, стр. 705—716, са картом).

Географски национални комитет (италијански) и 9. конгрес италијанских географа одлучили су, да се утврде имена и границе алпског система. Тај посао поверили су једној комисији, који га је окон-